

Shahid Bahonar
University of Kerman

The Contrast between Number Three and Seven in Kurdish Legends and Tales

Diana Rostaminejadan¹✉ | Amirabbas Azizifar²

1. PhD. Department of Anthropology, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: darostami@ut.ac.ir

2. Corresponding author, Department of Persian Language and Literature, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: a.azizifar@razi.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 2025 January 1
Received in revised form 2025
May 8
Accepted 2025 August 31
Published online 2025
December 22

Keywords:

Legends and Tales,
Kurdish legends,
Numbers,
Three,
Seven.

ABSTRACT

Purpose: The researchers based on ‘Present of Mozaffari’ by Oskar Mann, Kurdish legends and maxims of Darwishian, Kurdish legends of Rodenko, Sicilian Kurdish legends, the ancient Kurdish stories of Lescot Roger and the Kurdish legends and myths of Mansouri Moghadam investigated and analyzed the numbers three and seven in the content of Kurdish stories and legends.

Method and Research: This research, done in a descriptive-analytical-documentary method based on library studies.

Findings and Conclusions: As it can be seen, there is a secret and tight connection between numbers and the world, and behind these quantitative numbers, there is a biological and world-believing quality. Among these numbers, the numbers three and seven are the most frequent numbers, each of which implies a specific concept and belief., The results showed that numbers have symbolic importance both in the themes of the stories and in their narrative structure; In other words, the symbolic meaning of simultaneous numbers is completed based on the study of the theme and the structure of the stories. Some of the themes of the number three and seven are in the structure of legends, and some others are in the concepts and themes of legends, and there is a kind of proportionality between these two, that is, the content and structure of triple and seven in legends.

Cite this article: Azizifar, Amirabbas., Rostaminejadan, Diana. (2025). The contrast between Number Three and Seven in Kurdish Legends and Tales. *Journal of Iranian Studies*, 24 (48), 315-338.

<http://doi.org/10.22103/jis.2025.24613.2687>

© The Author(s).

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: <http://doi.org/10.22103/jis.2025.24613.2687>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In addition to being entertaining, legends and stories have a high research capacity in the field of anthropology, psychology, religious studies, linguistics, folklore, art, etc. of ancient people. It is true that today, despite the growth of novels, mankind is no longer interested in listening to these legends and stories; but it has been realized that these legends and stories carry the deposits of beliefs and worldviews of intelligent people who, with the help of these elements, have metaphorically transmitted their experiences to future generations (their children and grandchildren). In fact, these legends and stories report the present through metaphor and code. Tales are part of the folklore and oral literature of every people. The main method of studying folk tales is the structuralism method. The subject of structuralism study is the study of the structure and system in which its components are related to each other and influence each other. Structural analysis in stories seeks to decompose stories into their constituent elements and extract a fixed and stable pattern in them. This pattern is, above all, a numerical pattern. A type of structural analysis of folklore describes the pattern and design hidden in a folkloric text, usually based on a binary opposition that has already been formed. This type of structural analysis is called “typical” or “vertical” structural analysis. The main representative of this method is “Claude Levi-Strauss”. Strauss divides the myth into mythological units. He says that the meaning of the myth is not in the mythological units, but in the way these elements are combined. In Strauss’ method, the elements are pulled out of their specific order and regrouped in one or more analytical “schemas” or “representatives”. In his opinion, the linear sequence of the story is only its obvious aspect and with vertical structural analysis, the hidden theme of the story can be revealed. (Leach, 1979: 8)

Methodology

This research was conducted using a descriptive-analytical-documentary method with the help of library study and data mining in information sources such as information databases.

Discussion

Meanings, themes and triple concepts in Kurdish legends

Emphasis and completion of the argument:

This theme in legends, as the completion of the argument and the prerequisite for performing an action, is one of the cases that expresses the emphasis on a matter in a triple form and, in a way, determines the evolution in a temporary period; for example, it is said: “The woman fell asleep three times and saw the same dream each time” (Rudenko, 2011: 155); “Call her three times until everyone comes to life and comes to life.” (Ibid.: 232) It is after these triplets that a matter reaches its end.

Travel and set forth:

This theme of the threefold in legends has its roots in the cultural system of the Kurds and Iranian tribes. The most important ritual in which the concept of transition is marked by the threefold is the three-day funeral ceremony, which is a symbol of the soul's passage to the afterlife. The ceremony of the third day of the deceased is also important among the Lor tribes, and among this tribe, people light a fire on the deceased's body for three consecutive nights. (Asdian, 2005: 121)

War and battle:

In legends, battle is associated with the triad. Examples of this theme are as follows: Three brothers go to war. (Cecil and Cecil, 1386: 13-14) Three people were fighting each other. (Ibid.: 48) The giant (during the battle) separates three hairs from his chest. (Ibid.: 50)

Transformation and adventure:

This theme is rooted in ancient legends and myths, including Zoroastrian mythology. “In myth, due to the fracture of the myth, a character is transformed into several characters, and this fracture is often the transformation of one person into three; for example, Garshasb, the character of Garshasb is tripled and becomes Garshasb, Nariman, and Sam.” (Malmir, 2008: 287) Three secret-telling pigeons that each time reveal a secret to the character of the story (Rudenko, 2011: 330-335) cause new adventures and developments in the legend.

Seven meanings, themes, and concepts in Kurdish stories

Uniformity and continuity:

Seven means a sign of stillness and uniformity; for example, the devil says: My toothache has been aching for seven years. (Cecil and Cecil, 2007: 16) It has been seven years since I took a wife. (Ibid.: 183) It has been seven years since I have been looking for them. (Ibid.: 233) In another place it is said that they fed the fish for seven full days. (Ibid.: 77) Such repetitions are a symbol of uniformity and lack of change.

Abundance and perfection:

In legends, this theme is not unrelated to the items referred to; for example, when seven is a symbol of blessing and abundance, it comes with categories such as sheep, coins, etc.: A sheep gives birth to seven lambs. (Cecil and Cecil, 2007: 189) Seven bags of gold are mentioned with seven shares. (Ibid.: 412) Seven Khosravani's coffers (treasure) are among the roots of a tree. (Mansouri-Moghaddam, 2019: 130) Seven camels are loaded. (Cecil and Cecil, 2007: 101) Or seven beautiful pomegranates are given to one of the main heroes (the king). (Rudenko, 2011: 178)

Superior power:

Seven giants (Cecil and Cecil, 2007: 407) are the symbol of complete and dominant power in the legend and it means that there is no power above this level of power. Another legend states: “I am a black demon and I had seven children.” (Lescot, 1991: 200) Or that the demon has seven sons who go hunting every day (ibid.: 196), which was the symbol of the demon's invincibility and power.

Fiesta:

The theme of celebration and joy, represented by the number seven, shows a kind of value perspective around numbers. Joy and celebration are the achievement of stillness and peace, which is the distinguishing feature of the theme of evolution in the numbers seven and three. In the number three, often the two parallel sides (good and evil) experience a kind of conflict or wandering in three stages and after three stages they come out of wandering and suspense. This stage is not a desired stage; rather, it is more of a kind of achievement of stability.

Stillness and wholeness:

In an ancient legend, the number seven is specifically associated with habitation and stability. In this legend, there is talk of a building that is built at the head of a seven-way street, and all seven roads lead to it, and there is a guesthouse there (Lescot, 1991: 250).

Conclusion

Most Kurdish stories have a three-part structure in which a goal and ideal are formed, an obstacle is created for it, and in the third stage, this obstacle is overcome and the goal is achieved.

Unlike the number three, the number seven symbolizes stillness, completion, fulfillment, and the achievement of a desired result. When the number seven represents values and beliefs, it symbolizes wholeness and perfection, abundance, richness, and blessing. Celebration rituals, including weddings, creation, and so on, are the most important categories associated with the

number seven. The concept of perfection or development is implicit in both the number three and the number seven; but development is the true symbol of the number seven.

تقابل عدد سه و هفت در افسانه‌ها و قصه‌های کردی

دیانا رستمی نژادان^۱ | امیرعباس عزیزی فر^۲^۲ دکتری تخصصی، بخش مردم‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: darostami@ut.ac.ir^۱ نویسنده مسئول، دانشیار، بخش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: a.azizifar@razi.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	زمینه/ هدف: پژوهندگان بر مبنای کتاب‌های تحفه مظفری اسکار مان، افسانه‌ها و مثل‌های کردی درویشیان، افسانه‌های کردی رودنکو، افسانه‌های کردان سیسیل، داستان‌های کهن کردی لیسکو روژه و افسانه‌ها و مثل‌های کردی منصوری مقدم در پی بررسی و تحلیل اعداد سه و هفت در محتوای قصه‌ها و افسانه‌های کردی هستند؛ زیرا چنانکه می‌دانیم بین اعداد و جهان پیوندی رمزی و تنگاتنگ برقرار است و ورای این اعداد کمی، کیفیتی زیستی و جهان‌باورانه نهفته است. از میان این اعداد، اعداد سه و هفت از پرسامدترین اعداد هستند که هر کدام بر مفهوم و باوری خاص دلالت دارد.
کلیدواژه‌ها: افسانه‌ها و قصه‌ها، افسانه‌های کردان، اعداد، سه، هفت.	روش / رویکرد: این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی-اسنادی بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای صورت پذیرفته است. یافته‌ها/ نتایج: نتایج به دست آمده بیانگر آن است که اعداد هم در مضامین قصه‌ها و هم در ساختار روایی آن‌ها اهمیتی نمادین دارند؛ به عبارت دیگر، معنای نمادین اعداد همزمان براساس مطالعه مضمون و نیز ساختار قصه‌ها کامل می‌شود. بخشی از مضامین عدد سه و هفت در ساختار افسانه‌ها و برخی دیگر در مفاهیم و مضامین افسانه‌ها قرار دارد و بین این دو، یعنی محتوا و ساختار سه‌گانه و هفت‌گانه‌ها در افسانه‌ها، نوعی تناسب وجود دارد؛ نتایج نشان داد که عدد هفت که نماد تکامل و برکت و فراوانی است، معمولاً در پایان داستان‌ها و با مقولاتی مانند بهره، میوه، عقل و خرد و گنج و ثروت ذکر می‌شود؛ درحالی‌که عدد سه در میانه روایت‌ها و در ارتباط با مضامین سفر، نزاع، آزمون و ... مطرح شده است و بین این دو مقوله تقابل برقرار است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۲	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۲/۱۸	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۹	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۱	

استناد: عزیزی فر، امیرعباس؛ رستمی نژادان، دیانا (۱۴۰۴). تقابل عدد سه و هفت در افسانه‌ها و قصه‌های کردی. *مجله مطالعات ایرانی*، ۲۴ (۴۸)، ۳۳۸-۳۱۵<http://doi.org/10.22103/jis.2025.24613.2687>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

۱. مقدمه

افسانه‌ها و قصه‌ها افزون‌بر جنبه سرگرم‌کنندگی، دارای ظرفیت بالای پژوهشی در باب جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی، روان‌شناسی، دین‌پژوهی، زبان‌شناسی، دانش عامه (فولکلور)، هنر و ... مردمان دیرین است. درست است که بشر امروز با وجود رشد رمان دیگر چندان رغبتی به شنیدن این افسانه‌ها و قصه‌ها ندارد؛ اما دریافته است که این افسانه‌ها و قصه‌ها حامل رسوبات اعتقادی و جهان‌بینی مردمان هوشمندی است که به مدد این عناصر، تجربیات خود را به صورت استعاری به آیندگان (فرزندان و کودکان خود) انتقال داده‌اند. در حقیقت، این افسانه‌ها و قصه‌ها از طریق استعاره و رمز، گزارش حال می‌کنند.

قصه‌ها بخشی از فولکلور و ادبیات شفاهی هر قوم هستند. روش عمده مطالعه قصه‌های عامه، روش ساختارگرایی است. موضوع مطالعه ساختارگرایی بررسی ساختار و نظامی است که اجزای آن با یکدیگر در ارتباط بوده و بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند. تحلیل ساختاری در قصه‌ها در پی تجزیه قصه‌ها به عناصر سازنده آن‌ها و استخراج الگوی ثابت و پایدار در آن‌هاست. این الگو بیش از هر چیز یک الگوی عددی است.

۱-۱. بیان مسأله

نوعی از تجزیه و تحلیل ساختاری فولکلور، الگو و طرح نهفته در یک متن فولکلوریک را معمولاً براساس تقابل دوگانه‌ای که از قبل شکل گرفته است، توصیف می‌کند. این نوع تحلیل ساختاری را تحلیل ساختاری «انمودجی» یا «عمودی» می‌نامند. نماینده اصلی این روش «کلود لوی اشتروس» است. اشتروس اسطوره را به واحدهای اسطوره‌ای تقسیم می‌کند. او می‌گوید معنای اسطوره نه در واحدهای اسطوره‌ای، بلکه در شیوه ترکیب این عناصر است. در روش اشتروس عناصر از نظم معینی که دارند، بیرون کشیده می‌شوند و از نو در یک یا چند «شِما» یا «نمودگار» تحلیلی گروه‌بندی می‌شوند. به نظر وی، توالی خطی قصه، فقط جنبه آشکار آن است و با تحلیل ساختاری عمودی می‌توان درون‌مایه ناپیدای قصه را آشکار کرد (لیچ، ۱۳۵۸: ۸).

در این پژوهش می‌کوشیم با تحلیل متون هدف به این پرسش‌ها پاسخ دهیم:

الف) چه نوع تضادها و تقابلهایی در بافت قصه‌های عامیانه کُردی وجود دارد؟

ب) آیا این تقابل‌ها و تضادها ریشه در اساطیر و حماسه‌های ملی دارند؟

ج) چند گونه دسته‌بندی از این تقابل‌ها را می‌توان به دست داد؟

مهم‌ترین منابع و کتاب‌هایی که درباره افسانه‌های کُردی در این مقاله استفاده کرده‌ایم، عبارتند از: تحفه مظفری اثر

اسکار مان (۲۰۰۶)، افسانه‌ها و مثل‌های کُردی از درویشیان (۱۳۷۵)، افسانه‌های کُردی اثر مارگاریتا رودنکو (۱۳۹۰)،

داستان‌های کهن کردی از روژه لیسکو (۱۳۷۰)، افسانه‌ها و متل‌های کردی نوشته منصوره مقدم (۱۳۹۸) و افسانه‌های گردان نوشته سسیل و سسیل (۱۳۸۶).

۱-۲. پیشینه پژوهش

- از مهم‌ترین کارهایی که درباره اعداد در افسانه و اساطیر انجام شده است، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- محمد معین (۱۳۲۷) در مقاله‌ای با عنوان «شماره هفت و هفت پیکر نظامی» به اهمیت عدد هفت و هفتگانه‌های مشهور در منظومه یادشده نظامی پرداخته است.
- از دیگر آثار ارزشمند می‌توان به مقاله «سه روز و سه شب در شاهنامه» اثر بزرگ بیگدلی و اکبری گندمانی (۱۳۸۶) اشاره کرد. نقطه عطف این مقاله این است که از دیدگاه ساختارگرایی به موضوع پرداخته است و با روش تحلیل ساختاری، موضوع عدد سه را در شاهنامه رمزگشایی کرده و در مقولات مشخصی قرار داده است. براساس این پژوهش سه شبانه‌روز در شاهنامه نماد کمال، تعارض و گاهی نماد درنگ است. در مجموع مشخصه اصلی همه این نمادها، نوعی جدال و درگیری درونی یا بیرونی با نیروهای منفی و عبور از یک آستانه است.
- یکی از آثار مکتوب و بسیار مهم درباره جایگاه نمادین و اسطوره‌ای اعداد، کتاب «عدد، نماد، اسطوره» نوشته آرش نورآقایی (۱۳۸۸) است. در این کتاب وجوه نمادین و اسطوره‌ای اعداد به طور جامع و مفصل بررسی شده است؛ اما به طور خاص به معنای عدد سه و هفت در اسطوره‌ها توجه نشده است.
- مجتبی نامور فرگی و شیما ابراهیمی (۱۳۹۱) در جستاری با عنوان «بررسی چگونگی پیدایش و تغییر اعداد در زبان فارسی از دیدگاه زبان‌شناسی» دو معیار آوایی و واژوسی را مبنای اصلی دگرگونی اعداد در زبان فارسی دانسته‌اند.
- کریمی بابا احمدی و دیگران (۱۳۹۴) تقدس و اهمیت گروهی از اعداد را در اسطوره مرور و بررسی کرده‌اند که مروری بر شواهد مربوط به اعداد در این اساطیر است.
- زکیه تیموری رابر (۱۳۹۵) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «بررسی و تحلیل عدد سه و تثلیث در شاهانه با رویکرد اساطیری-تاریخی» نشان داده است که کارکرد عدد سه را در شاهنامه می‌توان به شکل‌های گوناگونی تقسیم کرد. براساس تقسیم‌بندی پژوهش حاضر، این اشکال عبارتند از: عدد سه و سه‌گانه‌ها یا تثلیث‌ها در ساختار داستان‌ها که نمودی از تقابل خیر و شر را نشان می‌دهد.
- ذبیح‌نیا و قیومی‌زاده (۱۳۹۶) در مقاله «بررسی کاربرد اعداد یک تا پنج در افسانه‌های مکتوب ایرانی» علاوه بر تعریف اسطوره‌ای و نمادین اعداد، ترکیبات کنایی و گزاره‌های قالبی مشترک را که در اثر نفوذ اعداد در فرهنگ عامه راه یافته است، مطالعه کرده است. این پژوهش نیز همانند پژوهش‌های بالا، مروری بر شواهد و اشارات اسطوره‌ای درباره اعداد است و در آن رمزگشایی اعداد مورد توجه نبوده است.

- مدبری (۱۳۹۶) به موضوع تقابل‌ها و سه‌گانه‌های نمادین در اسطوره ضحاک پرداخته است. این مقاله نیز کار ارزشمندی است که یکی از مضامین بنیادی در بطن عدد سه؛ یعنی تضاد و جنگ را ارائه داده است. در این پژوهش علاوه بر دیدگاه و روش توصیفی، تحلیل بن‌مایه عدد سه مورد توجه قرار گرفته است و نسبت به غالب پژوهش‌ها گامی فراتر در زمینه مطالعه موضوع پژوهش حاضر به شمار می‌رود.

- آتش‌آب‌پرور و دیگران (۱۳۹۸) در جستاری با عنوان «نقش اعداد سه، هفت و چهل در فرهنگ مردم ایران (با تکیه بر آیین‌های گذر ایرانی در فرهنگ قوم بختیاری)» به اهمیت اعداد سه و ویژه عدد سه و هفت در فرهنگ قوم بختیاری پرداخته‌اند. اهمیت این مقاله برای پژوهش حاضر از جهت تأکید بر اهمیت عدد سه و هفت است که در ارتباط با موضوع گذار مطرح شده است؛ اما خلاً اصلی این مقاله این است که جایگاه اصلی اعداد و مضمون نمادین آن‌ها در آیین‌های گذار به صورت کلی و مبهم است و فلسفه و کارکرد این اعداد در این آیین‌ها تفکیک نشده است. - محجوب و توکلی مقدم (۱۴۰۰) در مقاله «کارکرد اعداد در افسانه‌های آذربایجان» اعداد را در میان اساطیر و افسانه‌های آذربایجان بررسی کرده‌اند. این مقاله داده‌های ارزشمندی برای اهمیت اعداد در افسانه‌ها به دست داده است.

با توجه به پیشینه پژوهش، این موضوع آشکار می‌شود که معنا و مضمون حقیقی اعداد کمتر مورد توجه بوده و بیشتر پژوهش‌ها فاقد روش‌شناسی علمی بوده و به صورت توصیفی ارائه شده‌اند. از نظر روش‌شناختی، وجه تمایز پژوهش حاضر این است که با نگاهی ساختارگرایانه در پی رمزگشایی مقولات حاکم بر اعداد است.

۳-۱. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی-اسنادی با کمک منابع کتابخانه‌ای و جست‌وجو در منابع اطلاعاتی همچون پایگاه‌های اطلاعاتی علمی در بستر اینترنت به انجام رسیده است. ابتدا منابع هدف که شامل شش داستان و قصه عامیانه گردی است، گزینش شده و سپس با گزارش چارچوب نظری، اهداف و یافته‌های پژوهش گزارش شده است.

۴-۱. چارچوب نظری

در باب اعداد سه و هفت و پیشینه نظری آن باید گفت که در اساطیر فنیقی سه خدای «بعل»، «ملقرت» و «هرکول» در رأس خدایان بودند. جشن‌ها و سوگواری‌های فنیقیان سه روز بود. آن‌ها بر روی ستون‌های ویژه ندورات سه انگشت نقش می‌کردند. (نورآقایی، ۱۳۸۸: ۱۳۵) این تقسیم‌بندی سه‌گانه جزئی از جهان‌بینی اقوام بین‌النهرین بود. «جهان توسط بابلی‌ها به سه ناحیه طبقاتی آسمان، زمین و جهان زیرین تقسیم می‌شد که زمین در وسط آن قرار داشت. آسمان به سه ناحیه افقی که هر یک بر فراز دیگری قرار داشت تقسیم می‌شد و به همین ترتیب، افق شرقی به سه ستون عمودی؛ یعنی راه‌های «آنو»، «ان»، «انلیل»، «آئا» یا «انکی» تقسیم می‌شد» (همان: ۲۳۹).

برای دسته‌بندی بهتر مطالب ما این بخش را به دو زیرعنوان تقسیم می‌کنیم:

۱-۴-۱. عدد سه در کارکرد آن در اساطیر و افسانه‌ها

در اساطیر زردشتی عدد سه به صورت گسترده‌تری مطرح شده است. آفرینش زردشتی طی دوازده هزار سال است که به چهار دوره سه هزار ساله تقسیم می‌شود. سه هزار سال نخست خلقت جهان مینوی است. سه هزار سال دوم آفرینش مادی است. سه هزاره سوم هجوم اهریمن و آمیختگی خیر و شر است و سه هزاره چهارم نبرد بین خیر و شر است که اهریمن شکست می‌خورد. زردشت از سه عنصر آفریده شده است: «فره، فروهر، جوهر یا گوهر تن» (آموزگار، ۱۳۷۶: ۷۲). انسان نیز از سه مایه ترکیب شده است: «تنی، جانی و روانی» (بهار، ۱۳۸۷: ۷۵). مردم نیز سه نوعند: مردم، نیم‌مردم و نیم‌دیو. مطابق با دین زردشت جهان به سه بخش زمین، فضا و آسمان تقسیم می‌شود. آسمان خود به سه طبقه ستاره پایه، ماه پایه و خورشید پایه تقسیم می‌شود و جمشید زمین را در سه نوبت می‌گستراند. به عقیده زردشتیان جهان از سه عنصر آب و آتش و خاک تشکیل شده است. اهورامزدا جانوران را در سه گروه آفریده است: حیوانات اهلی، حیوانات وحشی، پرندگان (فرنبرگ‌دادگی، ۱۳۸۵: ۷۸).

سه اصل محوری در آموزه‌های زردشت عبارتند از: پندار نیک، گفتار نیک و کردار نیک. این همان «تثلیث گاهانی است که در رأس آن اهورامزدا قرار دارد که پشتیبان آشه و خدای کل است و سپندمینو و اهریمن آفریده و فرزند او هستند» (بهار، ۱۳۸۷: ۴۶). زردشتیان کمر بند خود (کُستی یا کُشتی) را به مثابه نشانه‌ای از سه اصل پندار نیک، گفتار نیک و کردار نیک به دور کمر خود می‌بندند. سه آتش مقدس در دین زردشت به وسیله اهورامزدا همچون سه فره به پاسبانی جهان آفریده شدند که عبارتند از: آتش آذرفرنبغ، آتش آذرگشنسب و آتش آذر برزین مهر (فرنبرگ‌دادگی، ۱۳۸۵: ۹۰). زردشت در سه نوبت اهورامزدا را نماز می‌گزارد. اگر مزدپرستی بخواهد پزشکی کند، باید سه بار چیره‌دستی خود را بر دیوپرستان بیازماید، اگر پزشک «سه بار دیوپرستان را با کارد درمان کند و بیمار تندرستی خویش را بازیابد، از آن پس همواره پزشکی شایسته است» (دوستخواه، ۱۳۷۶: ۷۳۶).

«سروش ایزدی است که در هنگام آفرینش مسئول نگهبانی آفریدگان شد. او هر شب مردم را سه بار در تمام شب بر ضد دیوان راهنمایی می‌کند و هر شبانه‌روزی سه بار جهان را می‌پیماید تا آفریدگان را نگهبانی کند» (بهار، ۱۳۸۷: ۷۸).

زردشت سه نطفه در جهان می‌گذارد که ۹۹۹۹۹ فروشی از این سه نطفه حراست می‌کنند که از آن‌ها سه سوشیانس ظهور می‌کند. در این زمان رستاخیز به پا می‌شود. سه ماه مانده به رستاخیز جنگی بزرگ در می‌گیرد که ۹۹ شبانه‌روز طول می‌کشد. «سی روز و شب به باران خرفستره‌کش، سی روز به شب به گدازش ابر که بدو گیاه روئید. سی روز و شب به باد که آب را برانید» (همان: ۲۹۱).

در احکام و دستورهای مربوط به آیین زردشت نیز عدد سه نقش یک قانون تعیین‌کننده دارد. اهورامزدا برای پاک کردن خانه‌ای که در آن پدر و مادر خانواده‌ای مرده باشند، می‌گوید: «با سه بار شستن

تن، با سه بار شستن جامه‌ها و با سه بار خواندن گاهان...» (دوستخواه، ۱۳۷۵: ۷۹۵) خانه را پاک کنید. برای پاکی تن باید سه گودال در زمین بکنند و بر سر آن‌ها سه بار پاها و سه بار دست‌ها را بشویند (همان: ۷۹۵) و جامه ناپاک را باید سه بار با گمیز بشویند، سه بار خاک‌مال کنند و سه بار با آب بشویند. (همانجا) و مزداییان برای پاک شدن از گناهان باید سه شبانه‌روز تن خویش را بشویند. مزدپرستان برای از بین بردن ناپاکی تن آلوده، شش گودال باید بکنند به فاصله یک گام به اندازه سه پا، آنگاه سه گودال دیگر باید بکنند به فاصله سه گام از گودال‌های پیشین، چنین گام‌های سه‌گانه‌ای باید به اندازه نه پا باشد. آنگاه با کاردی فلزی شیاری دور گودال‌ها به فاصله سه گام، آن هم به اندازه نه پا بکشند، باید دوازده شیار بکشند، سه شیار گرداگرد نخستین سه گودال، سه شیار گرداگرد نخستین شش گودال و سه شیار گرداگرد همه نه گودال بکشند. هنگام کشیدن شیارها از چهار نیایش هر کدام را سه بار بخوانند (دوستخواه، ۱۳۷۵: ۷۷۳).

۱-۴-۲. عدد هفت و کارکرد آن در اساطیر و افسانه‌ها

در باب عدد هفت هم باید گفت هفت مرحله آفرینش مطابق با هفت امشاسپند (هفتمین خود هرمزد است) است و با هر امشاسپند کارکردها و عناصر مادی، مانند هرمزد زمان و دین، شهریور فلز، امرداد گیاه مشخص می‌شود (فرنبرگ‌دادگی، ۱۳۸۵: ۴۷-۵۰). این هفت‌گانه‌های مهم با هفت عنصر یا جزء بدن انسان برابر دانسته شده است که عبارتند از مغز، خون، رگ، پی، استخوان، گوشت و موی که هر یک از آن‌ها با آسمان و سیارات هفت‌گانه شامل ماه، مهر، بهرام، تیر، ناهید، هرمزد و کیوان مقایسه شده است (انکلساریا، ۱۳۹۶: ۴۵-۴۴). ساختار هفت‌گانه در خلقت به شیوه‌های مختلف بیان شده است؛ مثلاً در اسطوره‌های ایرانی علاوه بر هفت اقلیم، گفته شده است که در بدو خلقت «از تن کیومرث هفت گونه فلز پدید آمد» (فرنبرگ‌دادگی، ۱۳۸۵: ۶۶).

لوی اشتروس و پراپ براساس بنیاد اسطوره‌ای قصه‌های پریان (قصه‌های عامیانه) نشان می‌دهند که بخش زیادی از فولکلور جوامع را همین قصه‌ها تشکیل می‌دهد. قصه‌ها و افسانه‌ها ریشه در اساطیر دارند و این دو، جنس و محتوای مشترکی دارند (پراپ، ۱۳۸۶: ۹۱؛ همان: ۶۶؛ Lang, 2011: 4-7). از مهم‌ترین مضامین اسطوره‌ای که در قصه‌ها تداوم پیدا کرده است، عدد است. اعداد سه و هفت از مهم‌ترین اعداد رمزی، استعاره‌ای و نمادین هستند و نخستین نمود اعداد سه و هفت در اسطوره‌هاست.

در مناطق بین‌النهرین «آیین پرستش حول خدایان نجومی سه‌گانه تمرکز یافته است. مهم‌ترین آن‌ها خدای ماه معمولاً نگهبان محلی هر یک از شهرها بود و از این حیث تحت عناوین متعددی شامل عنوان بابلی خدا «سین» نامیده می‌شد، خدا «آتر» وابسته به الهه «ایشتر» (اینانا) بین‌النهرینی و سیاره ونوس بود. سومین مرتبه متعلق به خدای خورشید یا همان «شمس» بود» (بلک و گرین، ۱۳۸۵: ۶۴).

روان مردگان سه روز پس از مرگ در مورد اعمالشان داوری می‌شود. «داوری اعمال به‌وسیله سه امشاسپند یا ایزد به نام‌های مهر، سروش و رشن صورت می‌گیرد» (هینلز، ۱۳۹۱: ۹۶).

عدد سه از مشخصه‌های اصلی اقوام هند و اروپایی است. «ژرژ دومزیل» این ساختار سه‌گانه مشترک را در میان اقوام و فرهنگ هند و اروپایی مطرح کرده است. این سه کنش در قالب طبقه‌بندی خدایان و همچنین اعمال و امور متفاوت نمود یافته است. این سه کنش «از جمله قوالب معمولی و متداولی است که چارچوب نظام فکری سرایندگان سرودهای ستایشی و نیایشی در هر مقوله‌ای به شمار می‌رود. از قبیل دعا، سرنوشت یا چگونگی اثربخشی ادعیه، ظهور بعضی از خدایان چون آگنی (آتش) و خاصه طبقه‌بندی اساسی‌ترین گروه‌های خدایان و حتی اساسی‌ترین خدایان شخصی» (دومزیل، ۱۳۷۹: ۳).

هفت کامل‌ترین الگوی تکثیر جهان، بعد از الگوی سه‌گانه است. در حالی که سه‌گانه خاص قلمرو تاریکی است، هفت مختص قلمرو روشنایی و تکامل جهان و منظومه‌های بهشت است. هفت‌گانه‌ها در بین‌النهرین در ارتباط با نمادهایی مانند «صفحه خورشیدی» ظاهر می‌شوند (گرین و بلک، ۱۳۸۵: ۲۶۸-۲۶۷). «دست کم در هنر نو- بابلی و نو- آشوری، نماد «هفت خدا» هفت نقطه بوده است» (همان: ۲۶۹). در اساطیر عبری جهان مادی (روشنایی) از هفت عنصر ساخته می‌شود. (Schwartz, 2004: 46) و در هفت مرحله آفریده می‌شود و «خدا در روز هفتمین از تمامی عملی که کرده بود، آرام گرفت. پس خدا روز هفتمین را متبرک ساخته آن را تقدیس کرد» (سفر پیدایش، ۲: ۳-۱).

«در بابل باستان نظام هفت‌تایی که از هفت سیاره خورشید، ماه، زهره، عطارد، مشتری، زحل و مریخ استوار بود، با هفت خدای بابلی، هفت رنگ، هفت روز هفته، هفت طبقه برج‌ها، فلزات و کانی‌ها و دیگر چیزها به کار می‌رفت» (دیز، ۱۳۹۱: ۱۳۰؛ بلک و گرین، ۱۳۸۰: ۲۳۹-۲۴۰، ۲۶۸-۲۷۰).

«درخت زندگی (هستی) در آسمان و آنچه در اطراف اوست، هفت طبقه است» (ابن عربی، ۱۳۷۶: ۱۱۳). «در ایران باستان جهان به هفت اقلیم (هفت کشور) تقسیم می‌شد که «خونه‌نیرته» در مرکز آن‌ها قرار دارد» (کربن، ۱۳۵۸: ۴۷).

آنجا قلمرو ایزدان روشنایی مانند جمشید است که بر آن مسلط می‌شود (همان: ۴۹-۵۳؛ کریستن‌سن، ۱۳۷۷: ۴۱۱). در روایات دیگر «زمانی که نخستین قطرات باران فرود می‌آید، زمین به هفت بخش تقسیم می‌شود» (هینلز، ۱۳۹۱: ۳۱).

عدد هفت عدد مهم خلقت است. در روایت باغ عدن «آسمان‌ها و زمین و تمامی آن‌ها تمام شدند و در روز هفتمین خدا عملی کرد که به اتمام رسانیده بود، بلکه در روز هفتمین از تمامی کاری که کرد، آرام گرفت» (سفر پیدایش، ۲: ۳-۱). این هفت‌گانه ادامه سنت هفت‌گانه‌ها در اساطیر آفرینش است، به گونه‌ای که «الواح آفرینش (مراحل آفرینش) هفت است و انسان در روز ششم آفرینش بابلی خلق می‌شود» (هوک، ۱۳۹۹: ۴۹-۵۰). در منظومه آفرینش بابلی به طور نمادین هفت باد برای دریدن احشاء تیامت آفریده شده بودند (ساندرز. ن. ک، ۱۳۷۳: ۱۴۳).

«در اسطوره سیل و سکونت دادن انسان در دیلمون، سیلاب هفت روز و هفت شب به طول می‌انجامد» (هوک، ۱۳۹۹: ۳۳). در حماسه گیلگمش هم که بخشی از آن تکرار همان مضامین باغ عدن است، انکیدو شش شب و هفت روز با «دختر شادی» به سربرد و فحل و مست او را به متصرف بود (گیلگمش، ۱۳۸۹: ۳۲).

۱-۵. یافته‌های پژوهش

نتایج به دست آمده بیانگر آن است که اعداد هم در مضامین قصه‌ها و هم در ساختار روایی آن‌ها اهمیتی نمادین دارند؛ به عبارت دیگر، معنای نمادین اعداد همزمان براساس مطالعه مضمون و نیز ساختار قصه‌ها کامل می‌شود. بخشی از مضامین عدد سه و هفت در ساختار افسانه‌ها و برخی دیگر در مفاهیم و مضامین افسانه‌ها قرار دارد و بین این دو، یعنی محتوا و ساختار سه‌گانه و هفت‌گانه‌ها در افسانه‌ها، نوعی تناسب وجود دارد؛ نتایج نشان داد که عدد هفت که نماد تکامل و برکت و فراوانی است، معمولاً در پایان داستان‌ها و با مقولاتی مانند بهره، میوه، عقل و خرد و گنج و ثروت ذکر می‌شود؛ درحالی‌که عدد سه در میانه روایت‌ها و در ارتباط با مضامین سفر، نزاع، آزمون و ... مطرح شده است و بین این دو مقوله تقابل برقرار است.

۲-۲. بحث و بررسی

۲-۱. معانی، مضامین و مفاهیم سه‌گانه در افسانه‌های کردی

۲-۱-۱. تأکید و اتمام حجت

از مهم‌ترین سه‌گانه‌هایی که تأکید و اتمام حجت را در پی دارد، افسانه سه آزمون و شرطی است که برای انجام امری مطرح می‌شود. معمولاً آزمون‌ها در افسانه‌های کردی دارای سه مرحله و یا سه شرط اصلی است (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۵۷). سوگند خوردن و عهد بستن نیز براساس سه‌گانه است که سه طلاقه در اسلام مهم‌ترین نمود آن است. در افسانه‌های کهن کردی نیز سوگند و عهد و پیمان از الگوی سه‌گانه تبعیت می‌کند. در کتاب «افسانه‌های کهن کردی» آمده است: «بهلول سه بار گفت راضیم» (رودنکو، ۱۳۹۰: ۱۵۴). تفاعل برای رسیدن به یقین درباره امری، نوع دیگری از شرط بستن (با خود) برای آغاز کاری است. بن‌مایه تفاعل با پرندگان که در آن پرنده بار سوم در جای مشخصی می‌نشیند (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۲۳۰-۲۳۱)، از مضامین رایج افسانه‌های کردی است. سه بار خواب دیدن (همان: ۱۳۰) نیز چنین کارکردی دارد. این مضمون در افسانه‌ها به عنوان اتمام حجت و پیش شرط انجام عملی از مواردی است که تأکید در امری به صورت سه‌گانه را بیان می‌کند و به نوعی تکامل در یک برهه موقت را مشخص می‌کند؛ مثلاً گفته شده است: «زن سه بار به خواب رفت و هر سه بار همان خواب را دید» (رودنکو، ۱۳۹۰: ۱۵۵)؛ «سه بار صدایش بزن تا اینکه همه سراپا زنده شوند و جان بگیرند» (همان: ۲۳۲). بعد از این سه‌گانه‌هاست که امری به غایت خود می‌رسد.

۲-۱-۲. سفر و عزیمت

سه برادر به جست‌وجوی خواهر خویش می‌پردازند (لیسکو، ۱۳۷۰: ۱۷۰). آن‌ها پس از سه روز و سه شب به قصری می‌رسند و در آنجا سه روز به استراحت می‌پردازند و روز چهارم آنجا را ترک می‌کنند (همان: ۱۷۰). فردی پس از سه سال عزم دیار خود می‌کند (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۹۸). سه دوست آهنگ سفر می‌کنند (همان: ۱۵۳). شواهد اسطوره‌ای چنین سه‌گانه‌ای فراوانند؛ مثلاً گیل‌گمش و دوستش سه روز در راه بودند و پس از طی سی فرسنگ توقف کردند (سانداز، ۱۳۸۳: ۱۶۷). سفر «اینانا» به جهان زیرین سه روز طول می‌کشد و او از سه خدای جهان زیرین می‌خواهد او را یاری کنند (هوک، ۱۳۹۹: ۲۰).

سفر و عزیمت همان گذر و فاصله‌ای است که بین مراحل داستان ایجاد می‌شود که همزمان به معنای نوعی وقفه و تعلیق در حوادث داستان است؛ از این رو، عدد سه در این موارد به معنای تأخیر و خلأ است. این‌گونه کاربردهای نمادین سه‌گانه در افسانه کم نیست؛ مثلاً در افسانه‌ای کهن آمده است: «سه روز مهلتم ده و پس از سه روز بیا و سه چیز را ببر» (رودنکو، ۱۳۹۰: ۱۸۵). در جایی دیگر گفته شده است: «سه سال گذشت و او عزم آن دیار کرد» (همان: ۱۳۸). مضمون بالا از سه‌گانه در افسانه‌ها ریشه در نظام فرهنگی کردها و اقوام ایرانی دارد. مهم‌ترین آیینی که مفهوم گذار در آن با سه‌گانه مشخص شده است، مراسم ختم سه روزه است که رمزی از گذر روح به جهان پس از مرگ است. مراسم سومین روز متوفی در بین اقوام لر نیز اهمیت دارد و در بین این قوم مردم تا سه شب متوالی بر سر خاک متوفی آتش روشن می‌کنند (اسدیان، ۱۳۸۴: ۱۲۱).

۲-۱-۳. جنگ و نبرد

در افسانه‌ها نبرد با سه‌گانه ارتباط دارد. مثال‌هایی از این مضمون از این قرار است: سه برادر به جنگ می‌روند (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۱۳-۱۴). سه کس با هم جنگ می‌کردند (همان: ۴۸). غول (در حین جنگ) سه مو از سینه خود جدا می‌کند (همان: ۵۰). در جایی دیگر دیو برای مبارزه سه سنگ آسیاب برمی‌دارد (همان: ۱۶). سه سنگ به نشانه و رمز جدایی و نزاع در جایی انداخته می‌شود (همان: ۱۶۸). در حماسه گیل‌گمش نیز، در نبرد با گاو آسمانی، بار سوم که گاو می‌غرّد، نبرد آغاز می‌شود (سانداز، ۱۳۸۳: ۱۴۰). در *اوستا* آمده است که جنگ بین تیشتر (تیر) با دیو خشکی سه شبانه روز به طول انجامید (بهار، ۱۳۶۲: ۱۱۱).

۲-۱-۴. تحول و ماجراجویی

سه دوست عزم سفر می‌کنند و ماجراهایی را پشت سر می‌گذارند (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۱۸۵). دیو سه اسب و سه دختر دارد (همان: ۲۸). این عدد آغاز ماجرا را شکل می‌دهد؛ مانند سه اندرز (همان: ۲۴۹-۲۴۹) که ماجرا براساس آن پیش می‌رود. شخصیت داستان سه روز خود را ناپدید می‌کند و پس از آن ماجرا ادامه پیدا می‌کند (همان: ۳۵۴). در جایی دیگر عدد سه کلید تحول ماجراست؛ مثلاً در افسانه مواجه شدن سفرکننده با سه دزد و راهزن (همان: ۲۹۰). در این مضمون سه‌گانه عددی زیاست. این مضمون در افسانه‌ها و اساطیر کهن از جمله اساطیر

زردشتی ریشه دارد. «در اسطوره بر اثر شکستگی اسطوره، یک شخصیت به چند شخصیت تبدیل می‌شود که این شکستگی غالباً تبدیل یک شخص به سه شخص است؛ مثل گرشاسب، شخصیت گرشاسب سه‌گانه شده و به صورت گرشاسب، نریمان و سام درآمده است» (مالمیر، ۱۳۸۷: ۲۸۷). سه کبوتر رازگو که هربار رازی را برای شخصیت داستان فاش می‌کنند (رودنکو، ۱۳۹۰: ۳۳۰-۳۳۵)، موجب ماجراها و تحولات جدیدی در افسانه می‌شوند. چون سه‌گانه رمز تحول و ماجراهای بعدی است، در افسانه‌های گردان نیز همیشه سومین عنصر و یا فرد (پسر یا دختر پادشاه و یا آخرین فردی که به طور نمادین و بالقوه خواص دیگر شخصیت‌ها را دارد) نقش فعال‌تری دارد. مثال‌هایی از خاص بودگی عنصر و عامل سوم به این صورت است: پادشاه با هر سه دختر ازدواج کرد و دختر سوم برای او دو فرزند آورد (رودنکو، ۱۳۹۰: ۲۲۳-۲۲۴). صبح شب سوم زال جانور را به زمین زد (همان: ۲۳۸). «جاده سوم به شام می‌رود (می‌توانی بازگردی)، اگر از جاده دوم بروی ممکن است بازگردی یا بازنگردی. اما اگر از جاده سوم بروی، هرگز باز نخواهی گشت» (همان: ۲۷۰).

۲-۱-۵. عدد سه در ساختار قصه‌ها

پراپ می‌گوید: «از لحاظ ریخت‌شناسی می‌توان قصه‌ها را اصطلاحاً آن بسط و تطوری دانست که از شرارت یا کمبود و نیاز شروع می‌شود و با گذشت از خویشکاری میانجی به ازدواج و یا خویشکاری‌های دیگری که به عنوان سرانجام یا خاتمه قصه به کار گرفته شده است، می‌انجامد» (پراپ، ۱۳۸۶: ۱۸۳). نخستین بار «اکسل اولریک» فولکلورشناس دانمارکی قانون عدد سه را در داستان‌های حماسی شفاهی کشف کرد (همان: ۱۳). ساختار افسانه‌های ایرانی سه‌گانه است؛ مثلاً عاشق و معشوق به واسطه دایه به یکدیگر می‌رسند (مالمیر، ۱۳۸۷: ۲۸۶-۲۸۷). گاهی در افسانه‌های ایرانی چند گونه قهرمان اصلی وجود دارد که از همه مهم‌تر می‌توان به گونه کوچک‌ترین شاهزاده یا سومین پسر پادشاه اشاره کرد. معمولاً در این افسانه‌ها دو برادر بزرگ‌تر نقشی منفی دارند و پسر سوم، پس از عبور از مشکلات و پیروزی بر آن‌ها، به مقصد و وصال شاهزاده خانم محبوب خود می‌رسد (مارزلف، ۱۳۷۱: ۴۲).

در افسانه‌های گردی معمولاً مشکل یا مانعی وجود دارد؛ مثلاً تاجر حيله‌گر پسر کچل را به دام می‌اندازد. عقاب او را نجات می‌دهد و پسر کچل از تاجر انتقام می‌گیرد و او را نابود می‌کند (درویشیان، ۱۳۷۵: ۴۸-۴۰) یا آنکه خرس کشاورز را مورد آزار و اذیت قرار می‌دهد: خرس به کشاورز ستم می‌کند. روباه با حيله‌گری خرس را نابود می‌کند (همان: ۵۷-۵۴). این برخوردها و کشمکش‌ها به صورت تضاد و تقابل بین دو عنصر و یا دو شخصیت در قصه روی می‌دهد. این عناصر و شخصیت‌ها به صورت خوب - بد، مثبت - منفی، انسان - حیوان ... طبقه‌بندی می‌شوند. دو عامل مثبت و منفی به شیوه‌های مختلف در قصه ظاهر می‌شود. عامل منفی یا به خصومت با شخصیت قصه می‌پردازد؛ مثلاً در صدد نابودی او است یا قصد آسیب رساندن به او را دارد. به هر حال، این‌گونه اعمال شریرانه

خودانگیخته و برخاسته از ادعا یا خواست موجود شریر است که او را به چنین اعمالی وادار می‌کند: گرگ، مرغ‌های آبادی را می‌دزدید. روباه او را فریب می‌دهد و گرگ به سزای عمل خود می‌رسد (همان: ۳۵-۳۴).

صورت دیگر آن است که شخصیت اصلی یا قهرمان قصه در جهت رسیدن به یک هدف و نقطه‌ای خاص، با مانع برخورد می‌کند. این مانع معمولاً به شکل آزمونی است که از جانب کسی مانند دختر پادشاه یا پادشاه تعیین می‌شود. شرارت و خصومت در اینجا نه به شخصیت داستان، بلکه در سختی موانع و گذر از آن‌ها مربوط می‌شود. در چنین مواردی حضور عوامل چندگانه را با کارکرد مشابه در دو طرف مخالف یکدیگر می‌بینیم؛ مثلاً دختر پادشاه همچون عامل فرعی در کنار قهرمان قصه سعی در انجام آزمون و از میان برداشتن موانع دارد: پسر چوپان به خواستگاری دختر پادشاه می‌رود. پادشاه شرایطی تعیین می‌کند. مادر پسر او را ناپدید می‌کند. در کنار چشمه دختر پادشاه به وسیله یک دیگ آب پسر چوپان را پیدا می‌کند (لیسکو، ۱۳۷۰: ۲۵۴-۲۴۶).

بدین ترتیب، دو عامل و پایه اصلی قصه‌های عامیانه تضاد اولیه در قصه را شکل می‌دهند که چنین موقعیت‌هایی زمینه‌ساز حضور عامل سوم در قصه‌هاست. قهرمان قصه می‌تواند به کمک عامل سوم بر موانع غلبه کند و آن‌ها را از میان بردارد. عامل سوم یاری‌کننده و راهنمای شخصیت اصلی قصه است. البته این حکم مطلق نیست؛ مثلاً در داستان بالا، روباه نقش یاریگر یا حامی قهرمان را ندارد. حضور وی یا به صورت ناگهانی و یا به درخواست شخصیت اصلی است. این حضور در قصه گذرا، ولی تأثیرگذار است. عامل سوم گاهی یاری‌دهنده شخصیت قصه، حامی و محافظ اوست و نقش میانجی و داور را ندارد. این خصوصیت با از بین رفتن عامل شریر به واسطه یاری‌رسان به اوج خود می‌رسد. در مجموع، نقش عامل سوم که در یک رابطه تقابلی وارد می‌شود، از بین بردن تقابل از طریق حایل شدن برای دفع شرارت و غلبه بر آن است.

۲-۲. معانی، مضامین و مفاهیم هفتگانه در قصه‌های کردی

۲-۲-۱. یکنواختی و پیوستگی

هفت به معنی علامت سکون و یکنواختی است؛ مثلاً دیو می‌گوید: هفت سال است دندانم درد می‌کند (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۱۶). هفت سال است که زن گرفته‌ام (همان: ۱۸۳). هفت سال است که دنبالشان دربه‌درم (همان: ۲۳۳). در جای دیگر گفته می‌شود که هفت روز کامل به ماهی خوراک دادند (همان: ۷۷). این‌گونه تکرارها، نمادی از یکنواختی و عدم تغییر است. دوره‌های زمانی که در آن تکرار واقع شده است، برای روال زندگی روزانه کاربرد دارد؛ مثلاً در افسانه‌ای آمده است که «دیو هفت روز می‌خواهید و هفت روز به گشت و گذار می‌پرداخت» (منصوری‌مقدم ۱۳۹۸: ۴۷۹).

۲-۲-۲. فراوانی و کمال

در افسانه‌ها این مضمون با اقلامی که به آن‌ها اشاره می‌شود، بی‌ارتباط نیست؛ مثلاً زمانی که هفت نمادی از برکت و فراوانی است، با مقولاتی مانند گوسفند، سکه و ... می‌آید: گوسفند هفت بره می‌زاید (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۱۸۹). هفت کیسه زر با هفت بهره ذکر می‌شود (همان: ۴۱۲). هفت کوبه خسروانی (گنج) در بین ریشه‌های درخت است (منصوری‌مقدم، ۱۳۹۸: ۱۳۰). هفت شتر بار می‌کنند (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۱۰۱) یا هفت انار زیبا به یکی از اصلی‌ترین قهرمانان (پادشاه) داده می‌شود (رودنکو، ۱۳۹۰: ۱۷۸).

کمال و دانایی مضمون دیگری است که با عدد هفت نشان داده شده است: افسانه «هفت خردمند» (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۲۶۳) رمز واقعی از غنا و دانشی است که در برابر هر پرسشی پاسخگوست و همواره در مقابل هر پرسش، پاسخی دارند. به همین ترتیب، در افسانه‌های کردی، هفت سال یا هفت دوره زمانی، رمز دوره‌ای طولانی و کامل است: «اگر هفت سال از پیرزن دور شویم، باز او ما را پیدا می‌کند» (رودنکو، ۱۳۹۰: ۲۲۹).

عدد هفت به عنوان رمز کمال گاهی به صورت یک فرایند هفت مرحله‌ای مانند هفت روز و هفت شب و ... است: شخصیت داستان هفت روز در راه است تا تمام نان‌هایش خورده شدند (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۴۸) یا اینکه گفته شده است که «رسم تازیان این است که تا هفت روز از مهمان نمی‌پرسند که از کجا آمده است» (همان: ۲۴۳). در افسانه‌های آذربایجان نیز «از مهم‌ترین کارکردهای عدد هفت مفهوم کثرت و فراوانی است: «باج و خراج هفت سال را از حاکم تبریز بگیر و پهلوان او، مسیح را هم دست و پا بسته همراه خود بیاور که در آن شاه عباس به پهلوان دربار دستور می‌دهد به جبران سرکشی حاکم تبریز او را گوشمال دهد و خسارت مالی آن را یکجا از او بگیرد» (محبوب و توکلی‌مقدم، ۱۴۰۰: ۹۴).

۲-۲-۳. قدرت غالب

هفت غول (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۴۰۷) رمز قدرتی کامل و غالب در افسانه است و به معنای آن است که بالاتر از این مرتبه از قدرت، قدرتی وجود ندارد. در افسانه دیگری آمده است: «من دیوی سیاه هستم و صاحب هفت فرزند بودم» (لیسکو، ۱۳۷۰: ۲۰۰) یا آنکه دیو دارای هفت پسر است که هر روز پسرانش به شکار می‌روند (همان: ۱۹۶) که این موضوع رمز شکست‌ناپذیری و قدرت دیو بوده است. در جای دیگر، دیو هفت سر دارد (منصوری‌مقدم، ۱۳۹۸: ۳۰۵). دندان‌های دیو به مانند هفت سنگ آسیاب ذکر شده است (رودنکو، ۱۳۹۰: ۲۴۴) و دیو کنار هفت شعله آتش خوابیده است (منصوری‌مقدم، ۱۳۹۸: ۷۰). در افسانه دیگری، هفت دزد به خانه پادشاه می‌زنند (رودنکو، ۱۳۹۰: ۴) که به معنای دزدی تمام عیار و نابودی مال و ثروت است.

گردها اعتقاد دارند مردی که آب هفت چشمه را بخورد، روئین‌تن می‌شود و در داشتن دانش و دانایی به کمال می‌رسد. در شاهنامه فردوسی گذر از «هفت‌خان» رمز قدرت پهلوانی و پیروزی است. در افسانه‌های عامیانه مار هفت‌سر رمز قدرت و نیروی سرکش است. در «بندهشن» مار هفت‌سر از بدترین ماران ذکر شده است (بندهش،

۱۳۸۵: ۹۸). گویا تناسبی بین هفت‌بار به یاری طلبیدن «شاماران» نیز براساس قدرت‌بخشی هفتگانه است. در لرستان بسیاری از مردم «عقیده دارند برای کشتن مار باید هفت‌بار جمله «یا شاه مارو» (یا شاه‌مارها) را بر زبان آورد. هرگاه ماری به انسان حمله کند و او این جمله را بر زبان بیاورد، مار آسیبی به او نمی‌رساند». (عسکری عالم: ۱۳۸۷).

۲-۲-۴. جشن

جشن نماد سکون و رسیدن به نقطه پایان و موفقیت‌آمیز یک فرایند است. زمان در جشن نیز نمادی از سکون و بی‌زمانی است. از مهم‌ترین نمادهای جشن در افسانه، زمان هفت‌روزه است. تقریباً هر جشنی هفت روز است (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۸۲). براساس افسانه‌ای کهن در کردستان «باکی نیست اگر سرانجام می‌میرد، همان بهتر که بعد از هفت سال زحمت از او خلاصی یابم. ظرف شیر را آورد و در جلو میر گذاشت. میر آن را خورد و گفت هفت سال است که بیمارم و هرگز طعامی به این گوارایی نخورده بودم. بعد از یک هفته برایموک مشاهده کرد تمام گوشت بدن میر شروع به جدا شدن از بدن او کرد. چهل روز از او پرستاری کردند و میر بعد از چهل روز سلامتی خود را بازیافت و هفت روز برای او جشن برپا کردند» (مان، ۲۰۰۶: ۳۰۰ - ۲۹۹).

در فرهنگ ایرانیان و مخصوصاً کردها، نه تنها جشن‌ها هفت روزه است؛ بلکه عناصر و ساختار آن از هفتگانه تبعیت می‌کند؛ برای مثال در مراسم عروسی در ایلام و مناطق مختلف کردستان، هفت ساز و دهل، هفت نوع جواهرات عروس، هفت رقم شام برای عروس و هفت خلعت استفاده می‌شود (گیلانی، ۱۳۹۹: ۱۷۴، ۱۷۶). دلیل اینکه هفت روز و هفت شب ذکر می‌شود، این است که عدد هفت خود نمادی از تکامل است. معمولاً جشن‌های هفت‌روزه که در پایان افسانه‌ها ذکر می‌شود (رودنکو، ۱۳۹۰: ۴۷، ۵۱)، رمزی از مرحله نهایی و کامل این افسانه‌هاست.

عمل آفرینش در اسطوره خود نوعی جشن محسوب می‌شود. در بین‌النهرین جشن سال نو که گرامی‌داشت آفرینش بود، هفت روز بود (ساندرز، ۱۳۷۳: ۳۶). جشن آفرینش به معنای تمام شدن و تکمیل آفرینش و به کمال رسیدن آن است. در «سفر پیدایش» نیز پس از اتمام خلقت جشن و سکون و آسودن است: «پس آسمان‌ها و زمین و تمامی آن‌ها تمام شدند و در روز هفتمین خدا عملی کرد که به اتمام رسانیده بود، بلکه در روز هفتمین از تمامی کاری که کرد آرام گرفت» (سفر پیدایش، ۲: ۱-۳). در ایران باستان جشن‌های هفت‌روزه بسیار رایج بوده است (گیلانی: ۱۳۹۹: ۱۷۴-۱۷۵). در آیین‌های بهاری در بین کردها نیز جشن کمال و آفرینش و پایان آن در تکرار نمادین هفتگانه‌ها استمرار یافته است. در کردستان هنگام برپایی آیین‌ها و جشن‌ها، هفت رقم کالا شامل آرد، رشته، نخود، چای، قند، روغن و پول می‌دادند (کیوان، ۱۳۴۹: ۱۱۶ و ۱۱۳) و گاهی مراسم «کوسه‌گری» در شب هفتم بهار آغاز

می‌شد (سلیمی، ۱۳۸۱: ۱۱۷، ۱۱۳). کاشتن هفت صنف از غلات در نوروز در ایران باستان رسم بوده است (کیوان، ۱۳۴۹: ۷۱-۷۲).

مضمون جشن و شادی که با عدد هفت نشان داده می‌شود، نوعی نگاه ارزشی حول اعداد را نشان می‌دهد، شادی و جشن، رسیدن به سکون و آرامشی است که وجه‌میزه مضمون تکامل در عدد هفت و سه است. در عدد سه غالباً «دو طرف موازی (خیر و شر)، در سه مرحله نوعی جدال و یا سرگردانی را تجربه می‌کنند و بعد از سه مرحله از سرگردانی و تعلیق خارج می‌شوند. این مرحله، مرحله دلخواه نیست؛ بلکه بیشتر نوعی رسیدن به ثبات است» (بزرگ بیگدلی و اکبری، ۱۳۸۶: ۱۱۰).

۲-۵. سکون و تمامیت

کمال و فروانی عدد هفت به معنای آن است که پس از گذر از فرایندی هفتگانه، به نقطه سکون و تمامیت خود می‌رسد. به عبارت دیگر، تکامل عدد هفت همزمان رمزی از سکون و تحقق است. فضا و ربع مسکون و وسعت و پهناوری نیز که رمزی از کمال و غناست، با عدد هفت همراه است. «هفت کشور» (سسیل و سسیل، ۱۳۸۶: ۴۰۳) رمز تمامیت قلمرو مسکون است. همچنین «هفت آسمان» (سسیل و سسیل: ۲۸۲) نمادی از کائنات و عالم بالاست. در حالی که برخلاف عدد هفت، عدد سه و سه‌گانه در اساطیر ایرانی رمز آب‌ها و آفرینش آبی است (آب‌پور و دیگران، ۱۴۰۲: ۸۹، ۹۱).

در افسانه‌ای کهن به طور خاص هفتگانه با سکونت و ثبات همراه است. در این افسانه سخن از بنایی است که بر سر هفت‌راهی ساخته می‌شود و همه هفت راه به آن منتهی می‌شوند و آنجا مهمان‌سرای است (لیسکو، ۱۳۷۰: ۲۵۰) یا آنکه گفته شده است: «دختر را به میان «هفت شه‌تان» (هفت نهر) برد و برای او قلعه درست کرد» (منصوری مقدم، ۱۳۹۸: ۱۱۴). قلعه‌ای چهار طبقه ساخت که هر طبقه هفت در و هفت نگهبان داشت (همان: ۳۱۵). «به تدبیر گودرز هفت سال هفت قلعه و بادیه ساخت» (همان: ۳۵۵). این روایات به خوبی یادآور هفت اقلیم در اساطیر است که هر دو مضمون هفتگانه و خشکی را تداعی می‌کنند. هفت طبقه آسمان و زمین در قصه‌ها به ارتباط بین فضا و عدد هفت باز می‌گردد: «ملک جمشید! فردا ظهر دو میش سیاه و سفید اینجا می‌آیند تا آب بخورند. اگر خدا کمک کند و روی میش سفید بپری، تو را هفت طبقه بالا می‌آورد و اگر روی میش سیاه بپری، هفت طبقه تو را پایین می‌برد» (منصوری مقدم، ۱۳۸۸: ۴۸۷).

شکل دیگر سکون و ثبات عدد هفت در افسانه‌ها آن است که هفتگانه معمولاً مسکوت می‌ماند؛ مثلاً در قصه‌های رایج با عنوان «هفت برادر» (رودنکو، ۱۳۹۰: ۳۱۰-۳۱۳) نقش اصلی را خواهر هفت برادر برعهده دارد، نه برادرانش. اما در قصه‌هایی که سه برادر، سه دیو و امثال آن حضور دارند، آن‌ها نقش کلیدی در قصه دارند. صورت

دیگری از مضمون مسکوت و غیر فعال در افسانه‌ها آن است که در حاشیه قرار می‌گیرد: «هفت برادر داشته‌ام، به جنگ رفته‌اند» (رودنکو، ۱۳۹۰: ۲۶۸).

۲-۲-۶. تنوع و تعدد

غنا و کمال عدد هفت، در یک معنی، همان تعدد و تکثر مفهومی است. به عبارتی، هفتگانه در یک مجموعه، مانند افسانه‌ها یا مجموعه‌های دیگر به معنای کل آن مجموعه نمادین یا مفهومی است. برخلاف عدد سه، در افسانه‌های کردی که دارای مضمون روایتی، بینابینی، تکرار و تشابه سه عنصر است، عدد هفت محدود به ساختار معنایی مشخصی نیست؛ بلکه در هر مجموعه‌ای بسته به نوع آن، نماد تکثر و کمال آن مجموعه است. افسانه‌هایی مانند هفت اندرز (رودنکو، ۱۳۹۰: ۱۷۵-۱۹۰) مجموعه‌ای از اندرزها و پندها و به تبع آن جریانات و حوادث متعدد است که به ظاهر ارتباط منطقی و نظام‌مندی ندارند؛ ولی نمادی از انواع روابط و موضوعات گوناگون هستند.

۳. نتیجه‌گیری

اعداد سه و هفت در افسانه‌های کردی بسامد گسترده‌ای دارد و به طور پیوسته به صورت رمزی بیان شده است. هرکدام از این اعداد منظومه مفهومی جداگانه و مستقلی دارد؛ اما کشف رمز و مفهوم این دو عدد در افسانه‌ها زمانی به خوبی آشکار می‌شود که اعداد سه و هفت را در ساختار و رابطه مابین آن‌ها بررسی کنیم. عدد سه و هفت دارای دو مفهوم متقابل هستند و رابطه تقابلی بین آن‌ها حاکم است.

عدد سه در قصه‌ها و افسانه‌ها نماد گذار و تحول است؛ از این رو، نمود اصلی آن در قصه در جنگ و نزاع است؛ چراکه جنگ و نزاع همیشه برای رسیدن به موضوع و هدفی است و همواره نوعی گذار به شمار می‌رود که مقدمه‌ای برای رسیدن به مرحله پس از آن است؛ به عبارت دیگر، هدف و کارکرد نزاع و جنگ در قصه رسیدن به هدف و نقطه‌ای مشخص است. شکل دیگری از بیان گذار و رمزپردازی عدد سه در قصه، در قالب سفر و عزیمت است که در نهایت به مقصدی ختم می‌شود. علاوه بر این، عدد سه در ساختار روایی قصه‌ها نیز اهمیت دارد؛ به بیان دیگر، معنای نمادین اعداد همزمان براساس مطالعه مضمون و نیز ساختار قصه‌ها کامل می‌شود. غالب قصه‌های کردی ساختاری سه‌بخشی دارند که در آن هدف و آرمانی شکل می‌گیرد، مانعی برای آن ایجاد می‌شود و در مرحله سوم بر این مانع غلبه شده و مقصود حاصل می‌شود. در اینجا قصه روایتی است که کلیت آن در جهت رسیدن به مقصود و کارکردی شکل گرفته است و تحول و ماجرابی است که به هدف و نتیجه‌ای ختم می‌شود. زمانی که عدد سه در قصه به معنای تأکید و اتمام حجت به کار رفته است، همانند مواردی است که سه شرط مطرح می‌شود تا مرحله پیشین پشت سر گذاشته شود و ماجرا به مرحله جدید و یا موضوع جدیدی وارد شود. در این حالت سه قسم، سه شرط، سه بار تکرار شدن امری بستر یا پیش‌شرط شروع و آغازی دیگر است.

برخلاف عدد سه، عدد هفت نماد سکون، فرجام، تحقق امری و حاصل شدن نتیجه مطلوب است. زمانی که عدد هفت مضامین ارزشی و اعتقادی را ارائه می‌دهد، نماد تمامیت و کمال، فراوانی، غنا و برکت است. مناسک جشن، از جمله جشن ازدواج، آفرینش و ... مهم‌ترین مقولات مربوط به عدد هفت هستند و جشن نقطه تمامیت و اوج است؛ از این رو، در اسطوره‌ها و ادوار کهن‌تر، جشن همزمان نماد بی‌زمانی تلقی می‌شد که نقطه مقابل گذار و تحول است. معنای جشن و هفتگانه‌های آن این است که تمام تلاش‌ها و تکاپوها در آن متوقف می‌شود و نقطه اوج و کمالی است که به طور خاص شکرگزاری در آن انجام می‌شود. مهم‌ترین جشن‌ها در اسطوره همان جشن آفرینش است که جهان و موجودات آن کمال هستی را می‌پذیرند و هفتگانه‌ها از مشخصات اصلی این مرحله اسطوره‌ای است.

مفهوم کمال یا تکامل هم در عدد سه و هم در عدد هفت مستتر است؛ اما تکامل نماد واقعی عدد هفت است. در این معنی تکامل در افسانه زمانی است که فرایندها و مراحل متعدد به درجه سکون می‌رسند، به گونه‌ای که بعد از آن دیگر ماجرا یا موضوع ناتمامی که جریان و تکاپویی را برای رسیدن به آن ایجاد کند، متصور نیست. این ویژگی همان مضمون اصلی عدد هفت است. چنین مضمونی در افسانه‌ها، به طور اخص با جشن و سرور و آفرینش (تکامل) رقم می‌خورد. در باب مضمون کمال و فراوانی که اعداد سه و هفت در افسانه‌ها نمادی از آن هستند، سه‌گانه گاه در ظاهر به معنای تکامل است؛ اما این تکامل واقعی نیست؛ بلکه ذیل مضمون گذار است و همیشه با توجه به فضای افسانه، مفهومی نسبی است، مضمون تکاملی عدد سه همواره موقت و حامل تغییری قریب‌الوقوع است، حال آنکه تکامل واقعی در افسانه با هفتگانه همراه است که برآیند تمام تحولات و تلاش‌هاست که پس از آن تغییر و یا هدفی متصور نیست. واژه‌ها و مفاهیمی از جمله تکامل و تقدس در نمادپردازی این اعداد نباید به عنوان مفاهیم تحلیلی به کار گرفته شود. تکیه بر مفاهیم کلی مانند کمال، تقدس و ... برای تفسیر مضمون این اعداد گاهی گمراه‌کننده است و ما باید این مضامین را دقیق‌تر و در ارتباط با فضا و مضامین قصه مطالعه کنیم. نمادپردازی‌های اعداد بسیار دقیق‌تر و پیچیده‌تر از آن است که بتوانیم این مفاهیم را بدون درک نظام‌مند نمادهای موجود در این اعداد بر آن‌ها تحمیل کنیم. همچنانکه در این مقاله به آن پرداختیم، مفاهیم فوق در ساختار خاص این اعداد نمادین، صورتی نسبی، دوگانه و گاه جزئی‌تری دارد.

منابع

آتش آب‌پرور، حسن، سنگاری، اسماعیل، یوسف جمالی، محمدکریم و اعرابی هاشمی، شکوه السادات (۱۴۰۲) «تیین و تحلیل نقش اعداد مقدس در آفرینش آب‌ها در ایران باستان (مطالعه موردی: اعداد سه و هفت)»، فصل‌نامه پژوهش‌های ایران‌شناسی، دوره ۱۳، شماره ۳: ۸۱-۹۷

آلن سگال، رابرت (۱۳۹۴) / اسطوره، ترجمه فریده فرنودفر، تهران: بصیرت

- آموزگار، ژاله (۱۳۷۶) *تاریخ اساطیری ایران*، تهران: سمت
- ابن عربی، محی‌الدین (۱۳۷۶) *شجره الکون (درخت هستی)*، ترجمه گل‌بابا سعیدی. تهران: طریق کمال
- اسدیان، محمد (۱۳۸۴) *آیین‌های گذر در ایران*، تهران: روشنان
- انکلساریا. ب. ت (۱۳۶۶) *گزیده‌های زادسپرم*، ترجمه محمد تقی راشد محصل. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی ایران
- بزرگ بیگدلی، سعید و اکبری گندمانی، هیبت‌الله (۱۳۸۶)، «سه روز و سه شب در شاهنامه فردوسی (تحلیل چند داستان و آیین بر اساس نماد سه روز و سه شب)»، *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد*، شماره ۱: ۸۷-۱۰۲
- بلک، جرمی و گرین، آنتونی (۱۳۸۳)، *فرهنگنامه خدایان، دیوان و نمادهای بین‌النهرین باستان*، ترجمه پیمان متین، تهران: امیرکبیر
- بهار، مهرداد (۱۳۶۲)، *پژوهشی در اساطیر ایران*، تهران: توس
- پراپ، ولادیمیر (۱۳۸۶)، *ریخت‌شناسی قصه‌های پریان*، ترجمه فریدون بدره‌ای، تهران: توس
- تیموری رابر، زکیه (۱۳۹۵)، *بررسی و تحلیل عدد سه و تثلیث در شاهنامه با رویکرد اساطیری- تاریخی*، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی*، استاد راهنما: محمود مدبری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان
- درویشیان، علی اشرف (۱۳۷۵)، *افسانه‌ها و مثل‌های کردی*، تهران: چشمه
- دوستخواه، جلیل (۱۳۷۵)، *اوستا، کهن‌ترین سرودها و متن‌های ایرانی*، ج ۱ و ۲، تهران: مروارید
- دومزیل، ژرژ (۱۳۷۹)، *خدایان سه کنش در جهان اسطوره‌شناسی*، ترجمه جلال ستاری، تهران: مرکز
- دیز، ارنست (۱۳۹۱)، *اسطوره برج بابل در جهان اسطوره‌شناسی*، ترجمه جلال ستاری، تهران: مرکز
- ذبیح‌نیا، آسیه و قیومی‌زاده، فریبا (۱۳۹۶)، *بررسی کاربرد اعداد یک تا پنج در افسانه‌های مکتوب ایرانی*. *فصل‌نامه پژوهش‌های ادبی و بلاغی*، دوره ۵، شماره ۳: ۲۷-۴۰
- رودنکو، مارگایتا (۱۳۹۰)، *افسانه‌های کردی*، ترجمه کریم کشاورز، تهران: جامی
- ساندرز، نانسی. ک. (۱۳۸۳)، *حماسه گیل‌گمش*، ترجمه محمد اسماعیل فلزی، تهران: هیرمند
- سسیل، اردیشانه و سسیله (۱۳۸۶)، *افسانه‌های گردان*، ترجمه امیرحسین اکبری شالچی، تهران: ثالث
- سلیمی، هاشم (۱۳۸۱)، *زمستان در فرهنگ مردم کرد*، تهران: سروش
- صفریان، کامل (۱۳۸۵)، *یادداشت‌هایی پیرامون مهرپرستی در کردستان*، سنندج: پرتو بیان
- عسکری عالم، علی مردان (۱۳۸۷)، *فرهنگ و باورهای مردم لرستان*، خرم‌آباد: شاپورخواست
- فرنبرگ‌دادگی (۱۳۸۵)، *بندهش*، گزارنده مهرداد بهار، تهران: توس
- کربن، هنری (۱۳۵۸)، *ارض ملکوت و کالبد انسان در روز رستاخیز (از ایران مزدایی تا ایران شیعی)*. ترجمه سیدضیاء‌الدین دهشیری، تهران: مرکز مطالعه فرهنگ‌ها
- کریستن سن، آرتور (۱۳۷۷)، *نمونه‌های نخستین انسان و نخستین شهریار*، ترجمه ژاله آموزگار، احمد تفضلی، تهران: چشمه
- کیوان، مصطفی (۱۳۴۹)، *نوروز در کردستان*، تهران: سازمان چاپ تبریز
- گیلانی، نجم‌الدین (۱۳۹۹)، «هفتگانه‌ها در فرهنگ مردم کرد و لر و ریشه تاریخی آنها»، *فصل‌نامه علمی فرهنگ ایلام*، شماره ۶۶ و ۶۷: ۱۷۰-۱۸۵
- گیلگمش (۱۳۹۸)، *برگردان احمد شاملو*، چاپ دوازدهم، تهران: چشمه

- لیچ، ادموند (۱۳۵۸)، *لوی اشتراوس*، ترجمه حمید عنایت، تهران: خوارزمی
- لیسکو، روزبه (۱۳۷۰)، *داستان‌های کهن کردی*، ترجمه محمد ربانی، تهران: رودکی
- مارزلف، اولریش (۱۳۷۱)، *طبقه‌بندی قصه‌های عامیانه*، ترجمه کیکاووس جهانداری، تهران: سروش
- مالمیر، تیمور (۱۳۸۷)، «جابه‌جایی‌های عددی اسطوره آفرینش نمونه نخستین انسان»، *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد*، دوره ۴۱، شماره ۱۶۰: ۲۹۴-۲۸۳
- مان، اسکار (۲۰۰۶)، *تحفه مظفریه*، پیشه‌کی و ساخ‌کردنه‌وه هیمن موکریانی، اربیل: ناراس
- محبوب، فرشته و توکل‌ی مقدم، صفیه (۱۴۰۰)، «کارکرد اعداد در افسانه‌های آذربایجان»، *دو ماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه*، دوره ۹، شماره ۴۲: ۱۰۸-۷۹
- مدبری، محمود و تیموری رابر، زکیه (۱۳۹۶)، «عدد سه و تقابل‌ها سه‌گانه‌های نمادین اسطوره ضحاک در شاهنامه»، *مطالعات ایرانی*، شماره ۳۱: ۲۱۷-۲۰۳
- معین، محمد (۱۳۲۷)، «شماره هفت و هفت پیکر نظامی»، *نشریه پشتون*، شماره هفتم
- منصوری‌مقدم، منصور (۱۳۹۸)، *افسانه‌ها و متل‌های کردی*، ج ۱، تهران: جامعه‌شناسان
- نامور فرگی، مجتبی و ابراهیمی، شیما (۱۳۹۱)، «بررسی چگونگی پیدایش و تغییر اعداد در زبان فارسی از دیدگاه زبان‌شناسی»، *مجموعه مقالات هشتمین همایش زبان‌شناسی ایران*، دانشگاه علامه طباطبایی: ۸۳۶-۸۲۶
- نورآقایی، آرش (۱۳۸۸)، *عدد، نماد، اسطوره*، تهران: نشر افکار
- هوک، ساموئل هنری (۱۳۹۹)، *اساطیر خاورمیانه*، ترجمه ع. الف. بهرامی و ف. مزداپور، تهران: انتشارات روشنگران
- هینلز، جان (۱۳۹۱)، *شناخت اساطیر ایران*، ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی، تهران: چشمه
- وایزمن، بوریس (۱۳۷۹)، *لوی اشتراوس: قدم اول*، ترجمه نورالدین رحمانیان، تهران: شیرازه

Lang, A, (1884). *Custom and Myth*, London: Longmans & Co.

Schwartz, H. (2004). *Tree of souls: The mythology of Judaism*. Oxford University Press.

References

- Atash Abparvar, Hassan, Sangari, Ismail, Yousef Jamali, Mohammad Karim and Arabi Hashemi, Shokoh Sadat (2023) "Explanation and Analysis of the Role of Sacred Numbers in the Creation of Waters in Ancient Iran (Case Study: Numbers Three and Seven)", *Journal of Iranian Studies*, Vol 13, No 3: 81-97 (In Persian)
- Alan Segal, Robert (2015) *Mythology*, translated by Farideh Farnoudfar, Tehran: Basirat (In Persian)
- Amozgar, Jaleh (2007) *History of Iranian Mythology*, Tehran: SAMT (In Persian)
- Ibn-e Arabi, Mohi al-Din (2007) *The Tree of Being*, translated by Golbaba Saeedi. Tehran: Tariq-e Kamal (In Persian)
- Asadian, Mohammad (2005) *Rites of Passage in Iran*, Tehran: Roshanan (In Persian)
- Enkelsaria. B. T. (1987) *Vizdagthāi Zādesparam*, translated by Mohammad Taghi Rashed Mohasel. Tehran: Institute of Cultural Studies and Research of Iran (In Persian)
- Bozorg-e Bigdeli, Saeed and Akbari Gandomani, Heybatollah (2007), "Three Days and Three Nights in Ferdowsi's Shahnameh (Analysis of Several Stories and Rituals Based on the Symbol of Three Days and Three Nights)", *Journal of the Faculty of Literature and Humanities of Mashhad*, No 1: 87-102 (In Persian)
- Black, Jeremy and Green, Anthony (2004), *Dictionary of Gods, Divans and Symbols of Ancient Mesopotamia*, translated by Peyman Matin, Tehran: Amir Kabir (In Persian)

- Bahar, Mehrdad (1983), *A Study in Iranian Mythology*, Tehran: Toos (In Persian)
- Propp, Vladimir (2007), *Morphology of Fairy Tales*, translated by Fereydoun Badrei, Tehran: Toos (In Persian)
- Teymouri Rabar, Zakieh (2016), Study and Analysis of the Number Three and the Trinity in Shahanmah with a Mythological-Historical Approach, *M. A Thesis in Persian Language and Literature*, Supervisor: Mahmoud Modabberi, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University of Kerman (In Persian)
- Dervishian, Ali Ashraf (1996), *Kurdish Legends and Parables*, Tehran: Cheshme (In Persian)
- Dostkhah, Jalil (1996), *Avesta, the Oldest Iranian Hymns and Texts*, Vol. 1 and 2, Tehran: Morvarid (In Persian)
- Dumézil, George (1999), *The Gods of the Three Actions in the World of Mythology*, translated by Jalal Sattari, Tehran: Markaz (In Persian)
- Deez, Ernest (1992), *The Myth of the Tower of Babel in the World of Mythology*, translated by Jalal Sattari, Tehran: Markaz (In Persian)
- Zabihnia, Asiyeh and Ghayumizadeh, Fariba (2017), A Study of the Use of Numbers One to Five in Written Iranian Legends. *Quarterly of Literary and Rhetorical Research*, Vol 5, No 3: 27-40 (In Persian)
- Rudenko, Margaita (2011), *Kurdish Legends*, translated by Karim Keshavarz, Tehran: Jami (In Persian)
- Sanders, Nancy. K. (2004), *The Epic of Gilgamesh*, translated by Mohammad Esmaeil Felezi, Tehran: Hirmand (In Persian)
- Cecil, Ardishaneh and Cecil, Cecile (2007), *Kurdish Legends*, translated by Amirhossein Akbari Shalchi, Tehran: Sales (In Persian)
- Salimi, Hashem (2002), *Winter in the Culture of the Kurdish People*, Tehran: Soroush (In Persian)
- Safarian, Kamel (2006), *Notes on Mehr-Priesthood in Kurdistan*, Sanandaj: Parto Bayan (In Persian)
- Askari-Alam, Ali-Mardan (2008), *Culture and Beliefs of the People of Lorestan*, Khorram-Abad: Shapurkhast (In Persian)
- Faranbagh-Dadegi (2006), *Bundahesh*, Narrated by Mehrdad Bahar, Tehran: Toos (In Persian)
- Corbin, Henry (1979), *The Land of the Kingdom and the Human Body on the Day of Resurrection (From Mazdaite Iran to Shiite Iran)*. Translated by Seyyed Zia-al-Din Dehshiri, Tehran: Center for the Study of Cultures (In Persian)
- Christensen, Arthur (1998), *The First Examples of Man and the First King*, Translated by Jaleh Amouzgar, Ahmad Tafazzoli, Tehran: Cheshme (In Persian)
- Keyvan, Mustafa (1960), *Nowruz in Kurdistan*, Tehran: Tabriz Printing Organization (In Persian)
- Gilani, Najm al-Din (2010), "The Seven in the Culture of the Kurdish and Lor People and Their Historical Roots", *Scientific Quarterly of Ilam Culture*, No. 66 and 67: 170-185 (In Persian)
- *Gilgamesh* (1398, translated by Ahmad Shamloo, 12th edition, Tehran: Cheshmeh (In Persian)
- Leach, Edmund (1979), *Levi-Strauss*, translated by Hamid Enayat, Tehran: Kharazmi (In Persian)
- Lescot, Roger (1991), *Old Kurdish Stories*, translated by Mohammad Riani, Tehran: Rudaki (In Persian)
- Marzloph, Ulrich (1992), *Classification of Folk Tales*, translated by Kikavos Jahandari, Tehran: Soroush (In Persian)

-
- Malmir, Timour (2008), "Numerical Permutations in the Creation Myth of the First Man", *Journal of the Faculty of Literature and Humanities of Mashhad*, Vol 41, No 160: 294-283 (In Persian)
 - Mann, Oscar (2006), *Mozaffariyeh's Gift*, with effort of Hayman Mukeryani, Erbil: Aras (In Persian)
 - Mahjoub, Fereshteh and Tavakoli-Maghaddam, Safiyeh (2001), "The Function of Numbers in Azerbaijani Legends", *Two Monthly Culture and Popular Literature*, Vol 9, No 42: 108-79 (In Persian)
 - Moddaberi, Mahmoud and Timuri Rabar, Zakieh (2017), "The Number Three and the Symbolic Triads of the Myth of Zakhak in the Shahnameh", *Journal of Iranian Studies*, Vol 31: 217-203 (In Persian)
 - Moein, Mohammad (1948), "Number Seven and Seven Military Figures", *Journal of Pashtoon*, No 7 (In Persian)
 - Mansoori Moghaddam, Mansoor (2019), *Kurdish Legends and Parables*, Vol. 1, Tehran: Sociologists (In Persian)
 - Namvar-e Faragi, Mojtaba and Ebrahimi, Shima (2012), "Investigating the Origin and Change of Numbers in Persian from a Linguistic Perspective", *Proceedings of the Eighth Iranian Linguistics Conference*, Allameh Tabatabaee University: 826-836 (In Persian)
 - Noor Aghaei, Arash (2009), *Number, Symbol, Myth*, Tehran: Afkar Publishing (In Persian)
 - Hooke, Samuel Henry (2010), *Mythology of the Middle East*. Translated by A. A. Bahrami and F. Mazdapour, Tehran: Roshangaran Publications (In Persian)
 - Hinnells, John (2012), *Persian Mythology*, translated by Jaleh Amouzgar and Ahmad Tafazzoli, Tehran: Cheshme (In Persian)
 - Wiseman, Boris (2000), *Levi-Strauss: The First Step*, translated by Nouredin Rahmanian, Tehran: Shiraz (In Persian)
 - Lang, A. (1884). *Custom and Myth*, London: Longmans & Co.
 - Schwartz, H. (2004). *Tree of souls: The mythology of Judaism*. Oxford University Press.